Den bornholmske opstand

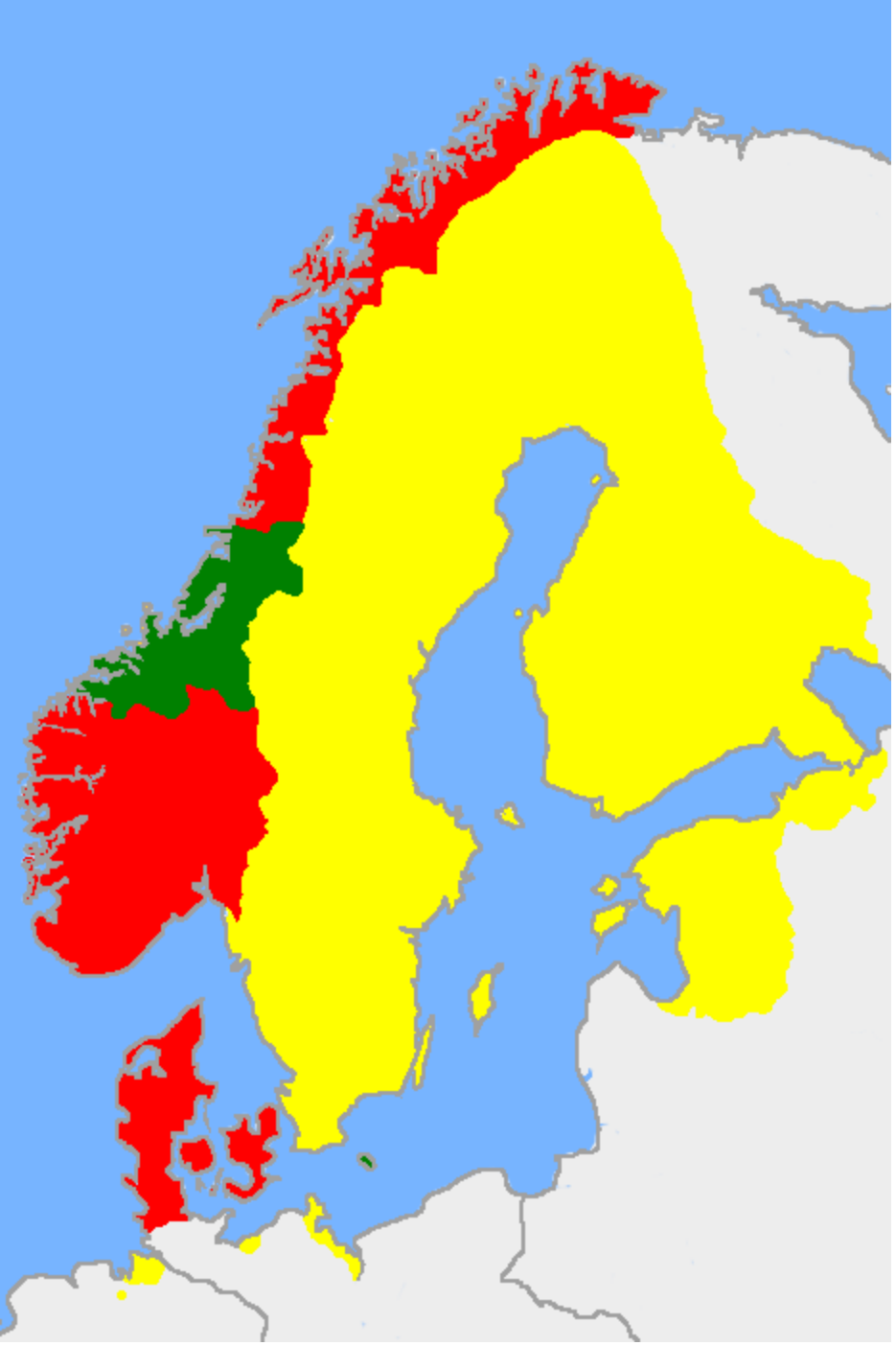

Områderne som Sverige skulle tilbagegive til Danmark i Freden i København er markeret med grønt (Trøndelagen og Bornholm). Sverige er markeret med gult og Danmark-Norge efter 1658 med rødt.

Johan Printzensköld

Johan Printzensköld (født 1615, død 8. december 1658), var en svensk guvernør på Bornholm i 1658, efter Freden i Roskilde, hvor Sverige fik Skånelandene inklusive Bornholm. Bornholm kom tilbage til Danmark ved Freden i København 1660. Printzensköld boede på Hammershus som guvernør. Printzensköld var søn af præsten Jakob Printz og blev 1645 adlet for at have reddet kongen under trediveårskrigen. Efter freden 1648 blev han forfremmet til oberst, og den 28. marts 1658 blev han udnævnt til guvernør på det nyvundne Bornholm, hvortil han ankom med en styrke på 120 mand den 29. april.

Mordet

Den strenghed, hvormed det svenske herredømme blev udøvet og især de udskrivninger af krigsfolk, som Printzensköld foretog, vækkede et voldsomt had imod ham. Han bad forgæves om forstærkninger, og da han tog til Rønne for at fremskynde forstærkningernes ankomst, blev han den 8. december overfaldet af en gruppe borgere og skudt af Villum Clausen.

Myten om et efterfølgende blodbad ("svineslagtningen") på svenskerne på øen er et senere påfund, bl.a. populariseret i J.C. Urnes 148 vers lange Printzensköldvise. svenskere – herunder Printzensköld – blev dræbt i forbindelse med bornholmernes tilbageerobring af øen til den danske konge.

Den bornholmske opstand i 1658 var et oprør mod de svenske myndigheder på Bornholm. Opstanden medførte, at Danmark i 1660 kunne løskøbe øen fra Sverige mod Bornholms vederlagsgods. Ved Roskilde-freden i februar 1658 blev Bornholm afstået til Sverige, og den 29. april ankom Johan Printzensköld med ca. 120 svenske soldater til Bornholm og indtog "Slottet", Hammershus. I løbet af et halvt år blev hans mandskab svækket på grund af sygdom og død, og Printzensköld rådede nu kun over 60 mand. Han var ikke bekymret for væbnet modstand fra befolkningen. Men da krigen var brudt ud igen, var han bekymret for, om Hammershus ville kunne modstå et dansk angreb. Da en stor flåde på 36 skibe under dansk/nederlandsk flag den 14. november 1658 lå i læ af Bornholm, frygtede han, at mandskabet nemt kunne indtage fæstningen Hammershus. Printzensköld bad derfor i et brev af 18. november den svenske konge, Karl 10. Gustav om forstærkninger. Imidlertid havde et lokalt netværk med præsten Poul Ancher Hansen, byfogeden Niels Gumløse, landsdommeren Peder Olsen, Jens Pedersen Kofoed, Rønnes borgmester Claus Kam, Villum Clausen med flere, lagt planer om at tage Printzensköld til fange og indtage Hammershus.

Oprørerne havde den 8. november direkte fået besked fra kong Frederik III om at overtage magten og at overgive Bornholm til den danske trone. Hasles borgmester læste brevet højt for sine medsammensvorne. De havde kontakter rundt om på øen: skippere, præster og almindelige borgere.

Upproret på Bornholm

Johan Printzensköld, prästson, adlad, svensk överste och kommendant på Bornholm med säte på Hammershus. Dödad under upproret mot svenskarna.

Upproret på Bornholm

Hammershus i besittning med stöd av cirka 100 soldater jämte 12 officerare och underbefäl.' Ett uppror mot svenskarna, som av allt att döma Fredrik III själv hade initierat och där troligen borgmästaren i Hasle Peder Olsen legat bakom och utnyttjats som redskap, lyckades i december Då var kriget sedan augusti åter igång mellan Danmark och Sverige.

En bornholmsk delegation kunde avsegla till Köpenhamn och över lämna ön till Fredrik III. En dansk historiker har på senare tid visat att den danske kungen själv satte upp bornholmarnas gåvobrev och sköt deras eget medhavda åt sidan. Det man skall observera i detta kungliga brev är att Fredrik III lät bornholmarna ge honom och hans efterkommande ön som personlig gåva, inte lät den gå till den danska kronan.

Johan Printzensköld

Johan Printz, adlad med namn Printzensköld (skrev sig Printzenskiölldh), född 1615, död (mördad) 8 december 1658, var en svensk guvernör på Bornholm år 1658. Bornholm återlämnades till Danmark 1660. Printzensköld bodde i Hammershus under sin guvernörstid.

Printzensköld var son till prästen Jakob Printz och adlades 1649 för sina insatser i trettioåriga kriget. Som överstelöjtnant tjänstgjorde Printzensköld sedan vid adelns rusttjänst och från 1655 vid drottningens livregemente till häst. Regementet deltog i tredagarsslaget vid Warszawa 1656 där Printzensköld sårades svårt. Efter freden i Roskilde 1658 utnämndes Printzensköld, nu överste, den 28 mars 1658 till guvernör på det nyvunna Bornholm, dit han med en liten truppstyrka på 113 man anlände 29 april samma år.
Svenskarnas stränga styre på ön och utskrivningarna uppväckte ett hat mot Printzensköld, underblåst från Köpenhamn efter krigets återupptagande. Han begärde i brev till kungen förgäves truppförstärkningar, och när han begivit sig till Rönne för att söka påskynda förstärkningarnas ankomst från Ystad, blev han i Rönne 8 december samma år av några sammansvurna överfallen i den ene borgmästarens hus samt därefter skjuten ute på gatan av en bland de sammansvurna, borgaren Villum Clausen.

Den 8. december 1658 red den svenske slotskommandant og lensmand Johan Printzensköld med en tjener uventet fra Hammershus til Hasle. Printzensköld opsøgte her byens meget indflydelsrige borgmester Peder Olsen.

Printzensköld havde fået at vide, at en garnison var på vej til Bornholm. Den skulle forstærke svenskernes forsvar og give signal til de ulydige bornholmere om, at de nu skulle betale skat. Landsdommer Peder Olsen skulle videregive budskabet.

Mens Johan Printzensköld fortsatte til Rønne for at møde mandskabet i Rønne havn, indkaldte Peder Olsen flere af sammensværgelsens deltagere. Der skulle handles hurtigt, hvis de skulle have en chance for at erobre Hammershus. Hvis forstærkningen var på øen, ville det sandsynligvis være umuligt. De galoperede mod Blykobbe Å for at tage Printzensköld til fange. Men da de kom frem, var Printzensköld allerede forbi broen. De fortsatte forfølgelsen til Rønne. Heldet var med dem. I stedet for at modtage tropperne var Printzensköld gået til Rønnes borgmester. Her fik han et varmt måltid mad. Rønnes borgmester Claus Kam fik samme besked som Peder Olsen i Hasle. Jens Peder Kofoed kom nu til med enkelte andre, der blev uden for borgmesterens hus. Printzensköld blev opfordret til at overgive sig. Han blev ført ud af huset og flygtede efter et håndgemæng på gaden. Bornholmere løb efter ham for at tage ham til fange igen. Villum Clausen stod på hjørnet af Storegade og Søborg Stræde. Da Clausen så Printzensköld komme forbi, affyrede han sin pistol. Svenskeren blev ramt i hovedet og faldt til jorden, hvor der er en sten, der markerer gerningsstedet. Jens Kofoed og Niels Gumløse affyrede hver et skud for at vise solidaritet med Villum Clausen.

Det bornholmske vederlagsgods var en række adelige godser i Skåne, som blev overdraget til den svenske krone som erstatning for Bornholm ved Freden i København 1660.

Ved freden i Roskilde 1658 tilfaldt Bornholm Sverige. Bornholmerne gjorde imidlertid oprør, befriede sig for de svenske soldater og overdrog øen som gave til den danske konge som arveligt gods. Ved freden i København (27. maj 1660) fik Danmark Bornholm tilbage, men den danske konge blev tvunget til at give Sverige kompensation. Det skete ved at 18 herregårde i Skåne ejet af adelige blev overdraget til den svenske konge. Adelsmændene, som mistede deres jord, fik i stedet krongods i Danmark.

De 18 herregårde, som blev overdraget den svenske krone var:

Lillø Slot
Udderup
Svabesholm
Tunbyholm
Ingelstad
Smedstrup
Onslunda
Gyllebo (med Sankt Olof)
Gladsax
Lövestad

Mogenstrup
Flyinge
Billesholm
Tomarp Kongsgård
Dragesholm
Legeved
Hörby gård
Vollsjö
Bosjökloster
Torup Slot
Herrevad Kloster

Svabesholm

Tunbyholm slot

Smedstorp slot

Gyllebo slot

Månstorp ruiner

Tomarps Kungsgård

Bosjökloster

Torup slot

Herrevad kloster

Det bornholmske vederlagsgods

Lillø slot borgruin